

מרן הראי"ה קוק זצ"ל

דין קדימה בהצלת דברי תורה מן השריפה המבל"ד הרב אברהם הלוי אטינגר

דברי מבוא

תשובה זו של מרן הרב זצ"ל המובאת כאן לראשונה מתוך כתי"ק, ענינה דין קדימה בהצלת חידושי תורה של ת"ח מן הדליקה לפני תורה שבכתב. התשובה אינה מתוארכת ופותחת בלשון סתמית "במאי דבדק לן מר שי", ללא ציון שם מקבלה. אמנם עפ"י חיצוניותה ועפ"י צורת כתב היד נראית התשובה כמוקדמת בזמן, דהיינו מתקופת חו"ל של הרב, אולי מתקופת בויסק.

יש יסוד לשער שהתשובה נכתבה לרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת זצ"ל חותנו של מרן הרב, באשר גם הוא, האדר"ת, נדרש לאותה שאלה שהרב נשאל עליה כאן, ופסק כפסקו של הרב, אמנם מטעם אחר. יתכן, א"כ, שהרב כתב את התשובה לחותנו, והדברים התלבנו ע"י הני תרי רברבי.

פסקו של האדר"ת הובא בקונטרסו "עובר אורח", הערות של שו"ע או"ח, שנדפס בסוף ספר "אורחות חיים" לר' נתמן כהנא האדמו"ר מספינקא, ויובאו להלן. המעין בדברי האדר"ת יוכל להבחין בדרך הצגת השאלה, הד לדברי הרב זצ"ל בתשובתו.

כאמור דן הרב בשאלה המותר להקדים ולהציל חדושי תורה של ת"ח שעמל בהם ואין לו תמורתם לפני הצלת תורה שבכתב, אע"פ שזו תדחה לגמרי ותשאר ל"ברות אש".

הספק הוא בדברי ספר חסידים, הכותב שהצלת תורה שבכתב, קודמת להצלת תורה שבע"פ.

והשאלה היא, האם תורה שבכתב קודמת תמיד, או שמא במקרה דנן, שלחידושי התורה של ת"ח אין תמורה, יהיה להם דין קדימה אעפ"י שהם תושבע"פ.

הרב זצ"ל חוקר בטעמו של ספר חסידים מדוע תורה שבכתב קודמת לתושבע"פ, ומסיק שלפי כל משני הטעמים שבדבר יש להקדים ולהציל את חידושי התורה של ת"ח.

ורק כשתורה שבכתב ותורה שבע"פ נמצאות בתנאים שווים, והיינו או כשניתן להציל את שתייהן, והשאלה איזו להקדים, או כשאפשר להציל רק אחת ולשתייהן יש תמורה, אז תורה שבכתב קודמת. אבל בנידון דידן כשתורה שבכתב יש תמורה בס"ת אחר, ולחידושי התורה של ת"ח אין תמורה, בכגון זה הצלת חדושי ת"ח קודמת.

זכתה תשובה זו ונתקיימה בה – עצמה הצלה מאבדן, ומתוך כך זכינו אנו בחדושי התורה של רבינו שאין תמורתם.

ראויה תשובת הרב זצ"ל למצוא מקומה באכסניא זו של תורה, לכבוד מו"ר הרב יעקב כ"ץ שליט"א גם מצד היות הרב כ"ץ חתן דבית מרן הרב זצ"ל, וגם מצד תוכנה של התשובה המברר את גודל ערכם של חדושי התורה של ת"ח. תואמים הדברים את דמותו של הרב כ"ץ שליט"א איש רב פעלים המרביץ תורה ברבים, בבתי מדרשות ובבתי כנסיות בטוב טעם ודעת, ומעמיד תלמידים ורבנים הרבה. יה"ר שיזכה להמשיך ולחדש בתורה וללמדה ברבים מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאו"יט.

תשובת הרב זצ"ל

בע"ה

במאי דבדק לן מר ש"י לענין הצלה מן הדליקה דקיי"ל תורה שבכתב קודמת לתורה שבע"פ, כמשי"כ בס"ח¹ ס"י תתנ"ח הובא במ"א² ס"י שלי"ד סקט"ו. היכי לדיינא דינא לענין הצלת חידו"ת³ החביבים מאד על המחודשם והמחוללם אשר בה חלקו מכל עמלו, ואם יאבדו הם אין לו תמורתם, אם יש מקום היתר להקדים הצלתם לתורה שבכתב במקום דליקה ל"ע⁴ שהזמן בהול, ואם יפנה להציל תורה שבכתב, תהי' תורה שבע"פ שחידש לברות ללשון האש.

והנה נרלע"ד דיש לדון בטעמא דס"ח¹ מפני מה תורה שבכתב קודמת להצילה. דלכאורה י"ל בזה ב' טעמים - חדא דהיא קדושה יותר וקיי"ל⁵ כל המקודש מחבירו קודם את חבירו, והוא בין לענין להקדים בין לענין לדחות לגמרי, כמבואר מדברי הגמ' והפוסקים בזה. ואע"ג דאמרי חז"ל: לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל כ"א בשביל דברים שבע"פ (בגיטין⁶).

1. בספר חסידים: "כשיש דליקה בחול או אפילו בשבת יעסוק להוציא קטנים או חולים וזקנים מן הבית לפקוח נפש ואח"כ יציל תורה שבכתב ואח"כ תורה שבע"פ..."
2. מג"א בשו"ע או"ח.
3. חדושי תורה.
4. לא עלינו.
5. זבחים פט.
6. דף ס' ע"ב.

וחביבים עלי דברי סופרים יותר מיינה של תורה, מ"מ לענין קדושת הדברים הכתובים, פשיטא דתורה שבכתב עדיפא, שהיא עיקר קדושתה בכתב ותורה שבע"פ לא נתנה להכתב כלל, כ"א מדוחק משום עת לעשות לדי, ע"כ הוי בכלל מקודש, אע"ג דלענין עצם הלימוד להיפוך. - אמרו חז"ל בירושלמי פ' כ"כ⁷: "זאת אומרת גדולה משנה יותר מן המקרא", אבל לענין הכתיבה הוי מקרא מקודש טפי, והוא פשוט.

עוד י"ל טעם אחר - משום דע"י תורה שבכתב הוא מקיים מ"ע דכתיבת ס"ת ולא ע"י תורה שבע"פ, ע"כ היא קודמת להצלה כדי שלא יחסר מצוה. אלא שלפי טעם זה צ"ע אולי אין הכונה בתורה שבכתב, כ"א תורה שבכתב ולא שאר ספרים מכתבי הקודש (וכ"מ מדי הרא"ש המובא בטור ה' ס"ת⁸ דאין מצוה בכתיבת נ"ך כ"א בכתיבת החומשים, וצ"ע).

והנה לע"ד נפ"מ רבתי בין ב' הטעמים. דהנה לפי דעת הרא"ש⁹ דבזה"ז עיקר מצות כתיבת ספר תורה הוא דוקא בתורה שבע"פ ופירושיהם, א"כ לא מבעי לדי הדרישה¹⁰ שפי' כוונת הרא"ש שהמצוה מתקיימת דוקא ע"י כתיבת תורה שבע"פ, שממנה לומדים עשיית המצות ולא מתורה שבכתב שמונחת בארוה"ק¹¹, דלפי' יהי תורה שבע"פ קודמת, דאית בה תרתי - לימוד עשיית המצות וקיום מצות כתיבת ס"ת, וי"ל דהוא מכריע. ואפי' לפ"ד שאר פוסקים שפי' דמ"מ מצות כתיבת ס"ת במקומה עומדת, מ"מ מזה הטעם הרי הן שקולין שתייהן, ובנ"ד שאם לא יציל תורה שבע"פ שבהם חידושי דינים ופירושים בדי' תורה שבע"פ, דבדאי יש בהם כמה דברים לאמיתה של תורה, יהיו אבודים לגמרי ודאי הדבר כדאי להכריע שיהיו הם קודמים.

אמנם להטעם האחר, אם נדון משום מקודש, י"ל דלעולם מקודש עדיף. אך כפי הנראה זהו פשוט דע"כ לא מבעי לן במקודש דקדים כ"א במקום ששני הדברים עומדים להדחות לגמרי או בשניהם רק להקדים, אבל אם כשנקדים המקודש יבטל שאינו מקודש לגמרי, ואם נקדים שאינו מקודש זה וזה יעלה בידינו פשיטא [דמחזיקין]¹² בשאינו מקודש.

7. שבת פרק כל כתבי: הדא אמרה שהמשנה קודמת למקרא.
8. טור יו"ד סי' ר"ע: מ"ע על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופרושיהן להגות בהן הוא ובניו.
9. מובא בטור יו"ד סי' ר"ע.
10. שם ס"ק ח'.
11. ארון הקדש.
12. בכת"י המלה לא ברורה והושלמה עפ"י השערה.

א"כ י"ל כיון דהסי"ת נמצא תמורתה בסי"ת אחרת והחידו"ת לא נמצא תמורתם, דמי כמי שמקדים המקודש מצד הקדמה ועי"ז מתבטל שאינו מקודש לגמרי, א"כ עדיף טפי להתעסק בשאינו מקודש והמקודש ג"כ לא יתבטל אף אם יתאחר. ואף די"ל דמ"מ סי"ת זו תשרף, מ"מ נראה דנגד איבוד לגמרי, נקרא זה דין קדימה.

סמך לדבר משי"כ בתה"ד הובא במג"א¹³ ה"ל מגילה ס"י תרפ"ז במילה, חשיבה אפשר לקיימה אח"כ משום דאפשר למול בתשיעי, אע"ג דמבטל עכ"פ מצות שמיני, דהיא ג"כ מ"ע בפני עצמה, מ"מ כיון דעקר המצוה קיימת, חשיבה שאינה מתבטלת נגד מצוה הבטלה עי"ז לגמרי, א"כ ק"ו בנ"ד, ודמי למצוה עוברת ושאינה עוברת דלכו"ע עוברת קדמה. וע"כ ל"פ¹⁴ ר"מ וחכמים בפי כל התדיר¹⁵ כ"א בשלמים של אמש וחטאת ואשם של היום דעכ"פ יש שהות לקיים ג"כ מצות אכילה אלא שהזמן דחוק, אבל בבטל לגמרי לא שמעין.

אע"ג דמלשון הטי"ז סי' תרפ"ז¹⁶ במה שכי בשם רש"ל: "דכ"מ שאמרו שזה עדיף טפי היינו לדחות את הנדחה לגמרי אפי' ליכא שהות אח"כ", משמע קצת דסי"ל דכללא הוא, דהדבר הקדים אפילו שע"ז יתבטל לגמרי המאוחר מ"מ יהי קדים כסדרו, נשמע אפי' שאם נאחר המוקדם לא יתבטל המוקדם, אבל ע"כ דא"ז כוונתו ז"ל כ"א בגוונא דשניהם עומדים להתבטל, ושקולים הם דכ"ה למד מענינו. והפלפול במ"מ¹⁷ הוא רק דהשעה שמתבזה מיקרי עי"ז עובר, אע"פ שאח"כ יש שהות, על זמן שעבר שכבר נתבזה אין תקנה.

וכן מבואר בב"ח¹⁸ להדיא שעיקר טעמא שלא יהא מוטל בבזיון אפילו זמן מועט, ומשו"ה קדים אפילו איכא שהות לקרות אח"כ. ועי"ז כתב: ¹⁹ וכ"כ רש"ל, אבל במקום דליכא אלא איחור לבד אין לנו.

ועוד נרלע"ד דאפי' לענין הצלת ממון רב א"א לחייבו להציל סי"ת קודם אם הממון מרובה הרבה יותר מזה, דהא לא עדיפא הצלת סי"ת מקיום מ"ע עוברת דקיי"ל א"צ לתן כל ממונו. ובאמת לא ידעתי כמה

13. ס"ק ח': "אבל בתה"ד סי' רס"ו צידד לומר איפכא דכשיש שהות יקדים המילה וכשאין שהות יקרא המגילה, ונ"ל הטעם דיכול למול בתשיעי".

14. ועד כאן לא פליגי.

15. מסי' זבחים כל התדיר מחברו פ"י משנה ו'.

16. שו"ע או"ח סי' תרפ"ז ס"ק ג'.

17. במת מצוה.

18. על הטור סי' תרפ"ז ד"ה: ואין לך.

19. הטי"ז כני"ל הערה 13.

שיהיי מהתי, דאפי גרמא דאיבוד לא פסיקא לן דיהיי מהתי כמבואר בסוגיין דגמי שבת, קיין בשוא"ת²⁰.

וי"ל דאין תורה שבע"פ מתאחרת כ"א בבא להציל מצד המצוה ושקולים הם, ודיינין איזה מצוה קדושה, אבל במקום הפסד גדול כה"ג שחדושי"ת של ת"ח [21] עליו מממון רב, ואם יתן איש את כל הון ביתו וכו', נרלע"ד דשי"ד לאקדומי כדי להציל.

ותו דמצות תלמוד מדבר שאפשר ששכחוהו. [ ] [22] בפ"ע דא"א לקיימה כ"א ע"י קיום של הדברים הנכתבים.

דברי האדר"ת זצ"ל בקונטרסו "עובר אורח"

[הערות על שו"ע או"ח]

[אפשר להבחין בהצגת השאלה ע"י האדר"ת זצ"ל הד לדברי מרן הרב זצ"ל בתשובתו. האדר"ת פסק כפסק הרב אבל לא מטעמו אלא מטעם ספק נפשות].

לסימן שלד.

במג"א סקט"ו בשם ס"ח¹ דתושב"כ קודם לתורה שבע"פ, צ"ע במי שזכה שיי"ל² חבורים כתי"י שלא נדפסו דודאי דין תושבע"פ להם וכסנהדרין (ל"ג ע"א) כה"ג אם הם קודמים להצלת תושב"כ כיון שאין עוד זולתם במק"א³, ודומה להא דסי' תרנ"ו⁴ שאינו חייב לבזוז כל ממונו בשביל מ"ע, וצ"ע טובא.

וקצת י"ל דה"ל ספק סכ"נ⁵ למי שעמל ויגע בהם כל ימיו יוכל לבא לידי חולי מעגמ"נ ר"ל⁶ וכמו ששמעתי על הגאון ר"א חרל"פ ז"ל שהיה אבד"ק ביאלוסטאק שקרהו אסון לכ"ק שלו ולא האריך ימים מעגמ"נ ל"ע. ובשל אחרים יש להסתפק הרבה, ודי יצילנו מכל אסון עד העולם.

20. בשב ואל תעשה.

21. נראה שחסרה המלה: חביבים.

22. בכת"י שני ראשי תיבות לא ברורים.

1. ספר חסידים.

2. שיש לו.

3. במקום אחר.

4. בשו"ע או"ח.

5. סכנת נפשות.

6. מעגמת נפש רחמנא ליצלן.